

Het emmertje was vol

Nu helpt Wim Jonker op een boerderij in Friesland, toen was hij brandweerman bij de Bijlmerramp. Hij was er dezelfde avond. En twee dagen later stond hij in de puinhopen te graven naar slachtoffers. Onbeschermd, terwijl er mogelijk gevaarlijke stoffen op het terrein aanwezig waren. Vier jaar later kreeg hij huidklachten, tranende ogen en verdween zijn reukvermogen. Afgelopen november ging hij met vervroegd pensioen.

Jonker: 'Op een gegeven moment kreeg ik uitslag op mijn handen en onder mijn voetzolen en dat werd steeds erger. Ondertussen werd er in de politiek eindeloos gepraat of er nu wel of niet een medisch onderzoek moest komen. En altijd spraken ze alleen maar over de bewoners. De hulpverleners? Ach, die mensen doen hun werk en daarmee uit. Daar had ik het moeilijk mee. Wij zijn toch ook mensen? Natuurlijk is het erg als je een familielid hebt verloren bij de ramp, maar als een hulpverlener jaren later klachten krijgt, moet die ook geholpen worden.'

Toen hij de cursus brandmeester volgde, waar je meer kennis over gevaarlijke stoffen vergaart, ging hij verder denken. 'We hebben daar niet goed gewerkt. Zonder mond-

bescherming. Je stond zo die smeulende dampen in te ademen, terwijl we niet wisten wat er in dat vliegtuig zat. Met leren handschoenen en laarzen waren we bezig in de natte puinhopen. Ik dacht: misschien komen mijn klachten daar wel van.' Tel daarbij de herinnering aan drie collega's die in die tijd overleden. Alledrie waren ze twintig jaar geleden aanwezig bij een brandje met radioactief afval. 'Ik kan niet bewijzen dat die zaken verband met elkaar houden, maar het baart me wel zorgen.'

Zonder stress

Jonker schakelde de bedrijfsarts in en onderging een onderzoek in het ziekenhuis. Er kon geen verklaring worden gegeven voor de huiduitslag. Deze is ook niet te genezen, alleen te verzachten. Alles bij elkaar opgeteld was het emotioneel zwaar voor Jonker. Hij sliep slecht en raakte snel geïrriteerd. Hij ging naar een psycholoog. 'Als professionele brandweerman word je hard. Maar op een gegeven moment kun je niks meer verwerken, dan is het emmertje vol. Je kunt dan wel stoer gaan doen, maar het is gewoon op.' Hij kon nog maar voor 50% werken. Toen zich de mogelijkheid voordeed om te verhuizen naar Friesland en vervroegd uit te treden, greep hij samen met zijn vrouw die kans. 'Ik heb nu veel minder last van mijn huid, zo zonder stress. Gespannenheid vertaalt zich bij mij meteen naar mijn huid. Ik krijg dan uitslag en vlekken.' Even heeft hij nog geaarzeld. In Amsterdam zijn alle medische voorzieningen binnen handbereik, in Friesland is dat minder. Nu heeft hij die specialistische zorg niet nodig, maar hoe zullen zijn klachten zich ontwikkelen?

Frustratie

Vorig jaar heeft Jonker meegedaan aan het individueel medisch onderzoek. Jonker: 'Het ging er goed, netjes en professioneel aan toe.' Nieuwe gegevens leverde het echter niet op. Dat kan ook nauwelijks, meent hij. 'Ze kunnen alleen maar kijken of je geen ernstige ziekte hebt. Maar omdat het fijne over de lading van het vliegtuig nooit boven water is gekomen, weten ze natuurlijk ook niet waar ze naar moeten zoeken. Dat blijft een frustratie voor mij.'

Brandweerman Wim Jonker.

‘Alles gebeurt open, eerlijk en goed’

‘Bij zoiets verschrikkelijks als de vliegcrash in de Bijlmermeer en de nasleep daarvan dreigen de betrokkenen hun vertrouwen in de overheid kwijt te raken.

Bij sommigen kunnen er twijfels ontstaan over de betrouwbaarheid van het medisch onderzoek. Daarom is het belangrijk dat er een onafhankelijke begeleidingscommissie is’, zegt voorzitter Marie-Louise Tiesinga.

De begeleidingscommissie telt elf deskundigen, onder wie een reumatoloog, een milieu- en arbeidsdermatoloog, een huisarts, internist, epidemioloog en microbioloog. Zij houden nauwkeurig in de gaten of het onderzoek goed wordt uitgevoerd. Een werkgroep uit de commissie buigt zich bijvoorbeeld over de uraniumkwestie, die met name mensen in de Bijlmer nog steeds erg bezighoudt. Dit alles met het doel om het onderzoek zo goed en betrouwbaar mogelijk te laten verlopen. Pas dan kunnen eventuele twijfels worden weggenomen.

Volstrekt onafhankelijk

De leden van de begeleidingscommissie komen van gerenommeerde onderzoeksinstituten en instellingen. ‘En zondig vragen wij ergens anders nog een second opinion’, zegt Tiesinga. ‘Dit onderzoek heeft moeilijk gelegen, ook onder wetenschappers. De mensen in de begeleidingscommissie steken hun nek uit. Ze hebben in het begin veel tegenwind gehad, maar ze zijn ervan overtuigd dat het

moet en dat het zo moet. Niet in de laatste plaats vanuit een grote maatschappelijke verantwoordelijkheid die zij voelen om de betrokkenen bij de vliegcrash gerust te stellen over hun gezondheid. Zo’n club moet volstrekt onafhankelijk kunnen werken’, zegt Tiesinga met nadruk. ‘Ik ben onder meer aangesteld om daar op te letten. Ik kom van buiten en heb daar ervaring mee. Alles wat wij onderzoeken en bespreken, wordt voor de toekomst vastgelegd. Wij verzwijgen niets.’ Ook niet als er misschien iets uitkomt wat politiek gevoelig ligt? Er volgt een overtuigend nee. ‘Ik sta er persoonlijk garant voor dat dat niet gebeurt.’

Adviezen

De begeleidingscommissie geeft adviezen, zowel gevraagd als ongevraagd. Een voorbeeld van een advies waarom de commissie is gevraagd, gaat over een onderzoek naar de effecten van het medisch onderzoek.

Tiesinga: ‘Wij hebben zo’n onderzoek met overtuiging aanbevolen. De uitkomst zegt iets over de waardering van de deelnemers over het medisch onderzoek. De resultaten hebben ook waarde voor het beleid van de overheid na calamiteiten, zoals bijvoorbeeld de vuurwerkramp in Enschede en de ramp in Volendam. Van de resultaten van zo’n onderzoek kun je veel leren. Zo’n kans moet je niet voorbij laten gaan.’ De begeleidingscommissie is onlangs ook op de Prinsengracht gaan kijken of het individueel medisch onderzoek helemaal volgens het protocol wordt uitgevoerd.

Tiesinga: ‘Wij zijn daar heel tevreden over. We hebben slechts enkele kleine verbeteringen geadviseerd.’

Oproep

Tot slot doet Tiesinga een dringende oproep aan de mensen die zich hebben opgegeven voor het individueel medisch onderzoek. ‘Als u een uitnodiging heeft gekregen, bevestig die dan en kom op de afgesproken dag en tijd. Of als die datum niet schikt, maak dan op tijd een nieuwe afspraak. Als mensen zonder bericht niet komen opdagen, vallen er gaten in de planning. Anderen komen dan later aan de beurt en het totale onderzoek duurt daardoor langer dan nodig is.’

Voor de deelnemers aan het wetenschappelijk onderzoek geldt hetzelfde. ‘Dat onderzoek kan alleen maar slagen als er voldoende mensen voor de controlegroepen worden gevonden. Hoe meer mensen meedoen, hoe hoger de waarde zal zijn van de uitspraken over een mogelijke relatie tussen de Bijlmercrash en de klachten. Doe dus mee. Uw deelname is van groot belang voor andere deelnemers.’

Voorzitter Marie-Louise Tiesinga tijdens een vergadering van de begeleidingscommissie.

Veel vragen stellen om duidelijk antwoord te krijgen

Een groot deel van het medisch onderzoek bestaat uit het invullen van vragenlijsten. Veel vragenlijsten. De deelnemers zijn er een aantal uren mee bezig. Waarom is dat nodig en wat gebeurt er na het invullen met al die antwoorden? Onderzoeker Anja Huizink en psycholoog Dick van Zanten geven antwoord.

Anja Huizink coördineert het wetenschappelijk onderzoek. 'Als er een vliegtuig op je huis stort, kun je je voorstellen dat je daar ook nog jaren later last van kunt hebben. Om goed uit te zoeken of de klachten met de ramp samenhangen, moeten we veel vragen stellen. Dat doen we met behulp van verschillende vragenlijsten. Eerst proberen we algemene informatie te krijgen van de deelnemer. Over de opleiding, werksituatie, afkomst. Of iemand rookt, drinkt, medicijnen gebruikt. Dan vragen we naar gezondheidsklachten. We hebben daarbij wel een selectie gemaakt. We informeren vooral naar klachten die voorkomen bij mensen die een ramp hebben meegemaakt of die zijn blootgesteld aan bepaalde stoffen.' Het gaat dan om gewrichts-, huid- en vermoeidheidsklachten, auto-immuunaandoeningen en ademhalingsproblemen.

Verder zijn er vragenlijsten over psychische klachten. Daar is een onderscheid gemaakt tussen algemene psychische klachten en klachten die te maken kunnen hebben met het beleven van een ramp. Dan gaat het vooral om PTSS-klachten (Post Traumatisch Stress Syndroom). Verder wordt er gevraagd naar de betrokkenheid bij de ramp en of mensen denken dat de ramp verantwoordelijk is voor hun klachten.

Interpreteren

Als de vragenlijsten zijn ingevuld gaat een deel naar een van de drie gezondheidszorgpsychologen van het MOVV (Medisch Onderzoek Vliegcrash Bijlmermeer).

Dick van Zanten legt uit wat zij doen. 'Als mensen een schokkende gebeurtenis niet goed verwerken, houden ze daar lange tijd last van. Dat kan tot uitdrukking komen in PTSS-klachten, maar ook in angst en depressieve klachten, in concentratiestoornissen en prikkelbaarheid. Daardoor kunnen mensen problemen krijgen in hun relatie of op hun werk. Als ze geconfronteerd worden met andere rampen, kunnen ze opnieuw van slag raken, veel sterker dan mensen die het wel verwerkt hebben.'

Op al deze zaken let Van Zanten bij het interpreteren van de vragenlijsten. Als voorbeeld neemt hij de schokverwerkingslijst, waarin wordt gevraagd of de deelnemer de afgelopen week last heeft gehad van PTSS-klachten in relatie tot de vliegcrash. 'We kijken naar het aantal en de aard van de klachten. Ook kunnen we de antwoorden omzetten in getallen en die vergelijken met antwoorden van mensen die wel en niet getraumatiseerd zijn. Als de deelnemer een hoge score haalt, is dat een aanwijzing dat hij problemen heeft met de verwerking van de ramp. Vooral als deze klachten en reacties al jarenlang bestaan of

steeds weer terugkeren. Wij geven dan het advies voor verder onderzoek in het nazorgtraject. De diagnose PTSS wordt dus niet door ons gesteld.'

Rapport

De uitslagen worden samengevat in een psychologisch rapport met daarin wel of niet het advies voor nazorg. De verwijzing naar de nazorg loopt via de huisarts. Tot nu toe zijn er behoorlijk veel adviezen gegeven voor het nazorgtraject, zegt Van Zanten. 'Onder de groep bewoners zijn mensen nog heel erg bezig met de vliegcrash en de nasleep. Dat komt ook tot uitdrukking in allerlei klachten en reacties. Bij hulpverleners en KLM-medewerkers is dat veel minder het geval.'

Alle deelnemers aan het individueel onderzoek ontvangen bovenstaande brochure. Als aanvulling hierop krijgen de deelnemers, als ze de vragenlijsten hebben ingevuld, een brochure over het psychologisch onderzoek mee. Thuis, op hun gemak kunnen ze de bedoeling en de aanpak van het onderzoek nog eens nalezen. ■

Korte berichten

Onderzoek op locatie voor controlegroep

Sinds januari 2000 worden deelnemers aan het individueel medisch onderzoek onderzocht. Dit onderzoek vindt plaats in het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis aan de Prinsengracht in Amsterdam. Naast het individueel medisch onderzoek wordt ook een wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd. Deelnemers die alleen meedoen aan dit epidemiologisch onderzoek worden niet door een arts onderzocht, maar vullen wel de vragenlijsten in en staan ook bloed, urine en speeksel af. Deze groep vormt de zogenaamde controlegroep. Ook zij worden onderzocht aan de Prinsengracht. Vanaf december 2000 worden deelnemers die alleen deelnemen aan dit onderzoek ook uitgenodigd op Schiphol-Oost en vanaf januari 2001 in een onderzoekslocatie in de Bijlmermeer. Hiermee wordt geprobeerd de totale looptijd van het Medisch Onderzoek Vliegkamp Bijlmermeer zo kort mogelijk te houden.

Als u zich heeft opgegeven voor het individueel medisch onderzoek, en dus door een arts wordt onderzocht, blijft de onderzoekslocatie voor u gewoon het ziekenhuis aan de Prinsengracht. Het is dan niet mogelijk om op één van de andere locaties onderzocht te worden.

De ingang van het OLVG aan de Prinsengracht.

Afzeggen van deelname aan het onderzoek

Nu het onderzoek een jaar bezig is, blijkt dat een aantal deelnemers aan het individueel medisch onderzoek heeft besloten niet langer mee te willen doen. Uiteraard is deelname vrijwillig, niemand zal het u kwalijk nemen als u besluit van onderzoek af te zien. Wel kan het zijn dat u door het ziekenhuis wordt gevraagd om, als u dat wilt, deel te nemen aan het wetenschappelijk onderzoek. U wordt dan niet door een arts onderzocht, maar vult wel vragenlijsten in. Uw medewerking helpt de onderzoekers het wetenschappelijk onderzoek zo goed mogelijk te voltooien. ■

Afspraak bevestigen

In uw uitnodigingsbrief van het ziekenhuis staan de datum en het tijdstip waarop u onderzocht zult worden. U moet deze afspraak bevestigen zodat duidelijk is dat de datum en tijd u ook goed uitkomen. Dit kunt u doen door het telefoonnummer te bellen dat in de brief staat vermeld. Pas dan is de afspraak definitief.

Als u niet belt om de afspraak te bevestigen of te verzetten, gaat het ziekenhuis ervan uit dat u niet langer mee wilt doen aan het onderzoek en vervalt de afspraak. Bel dus even!

Oproep gemist?

Soms missen deelnemers de uitnodiging voor het onderzoek. Bijvoorbeeld omdat ze in het buitenland verblijven of omdat ze door andere redenen hun post niet hebben gelezen. Na de eerste oproep van het ziekenhuis ontvangt u als u niet reageert al snel een herhalingsoproep. Reageert u ook niet op deze brief, dan gaat het ziekenhuis ervan uit dat u niet langer mee wilt doen.

Als u beide oproepen hebt gemist en toch wilt deelnemen aan het onderzoek, belt u dan zo snel mogelijk naar het telefoonnummer dat in de uitnodigingsbrief staat. Het ziekenhuis zal dan een nieuwe afspraak met u maken. ■

Doe mee aan controlegroep

Dirk Grootes, brigadier van politie binnenstad Amsterdam, heeft zich opgegeven voor de controlegroep van het wetenschappelijk onderzoek. Waarom?

‘De Bijlmerramp heeft een behoorlijke impact gehad op Amsterdam-Zuidoost en omgeving en die is nog steeds voelbaar. Kijk bijvoorbeeld naar de grote opkomst bij de herdenking. Er wordt nog steeds veel over gepraat, ook al is het acht jaar geleden gebeurd. Dat komt ook door de onduidelijkheid over de lading en over een mogelijk verband met de gezondheidsklachten van mensen. Door zo'n onderzoek kun je bepaalde zaken uitsluiten, onduidelijkheid wegnemen en er een punt achter zetten. Het is gebeurd, het is ernstig en heel triest, maar we moeten verder. Daarom doe ik mee en daarom zouden anderen ook mee moeten doen.’ ■

Het medisch onderzoek in getallen

Medisch Onderzoek loopt door tot eind 2001

In januari 2000 is gestart met het onderzoeken van deelnemers aan het Medisch Onderzoek Vliegkamp Bijlmermeer. Op dat moment hadden 4.900 deelnemers zich aangemeld voor het Individueel Medisch Onderzoek.

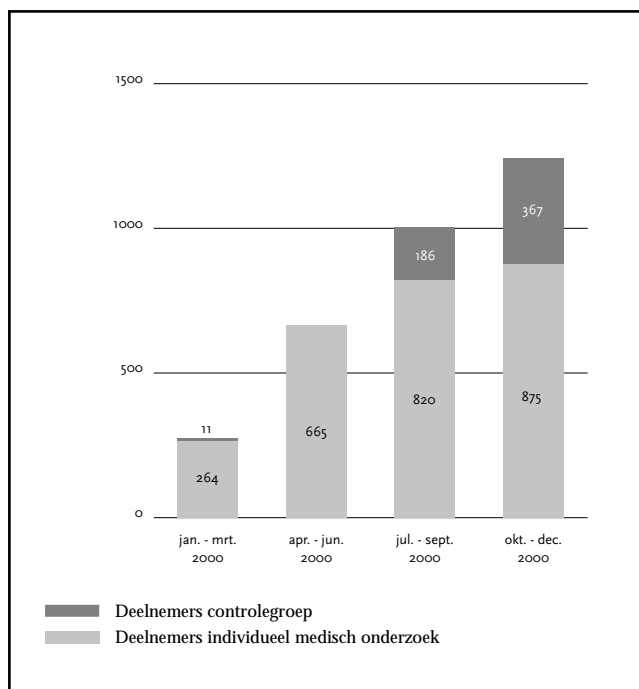
Daarnaast zijn 4.000 deelnemers gevraagd deel te nemen aan de controlegroep. De opdrachtgevers gingen dus uit van 8.900 deelnemers. Verwacht werd dat deze groep op 1 maart 2001 onderzocht zou zijn. Deze datum wordt niet gehaald. Hiervoor zijn een aantal redenen:

- Het landelijk tekort aan medisch personeel, met name artsen, trof ook de Uitvoeringsorganisatie MOVb.
- Het maken van een passende afspraak - de ene keer met een tolk, een andere keer moet er rekening worden gehouden met ploegendiensten - is in veel gevallen ingewikkelder dan verwacht. Ook worden door de deelnemers afspraken op het laatste moment afgezegd, of heel laat verzet. Op de opengevallen tijd kan dan geen nieuwe afspraak meer worden gemaakt.
- Er is gemiddeld meer tijd nodig van de artsen dan van tevoren was ingeschat om iedereen die tijd en aandacht te geven die hij of zij verdient.

De onderzoekers verwachten nu dat voor het afronden van de onderzoeken van deze groep drie maanden extra nodig zijn. Op 31 mei 2001 hoopt de Uitvoeringsorganisatie deze 8.900 deelnemers dan onderzocht te hebben.

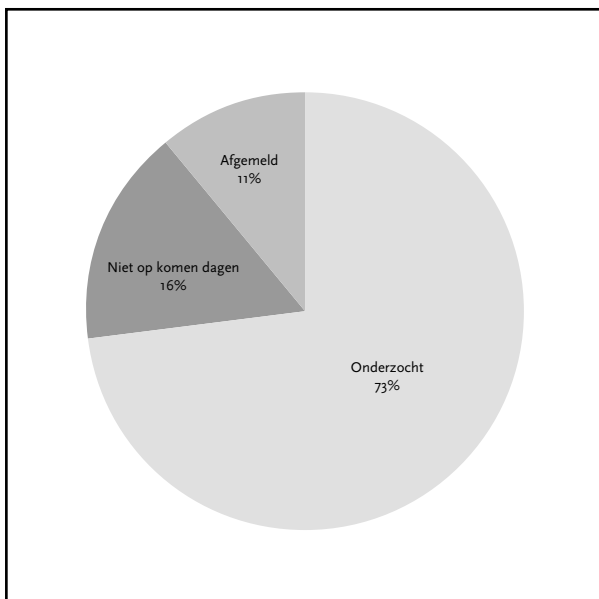
Extra deelnemers

Na 1 januari 2000 hebben nog ruim 1.300 mensen zich aangemeld voor het medisch onderzoek. De controlegroep moet daardoor met 700 personen worden uitgebreid. Deze toename van het aantal deelnemers heeft ook tot gevolg dat het onderzoek langer duurt. De inschatting van de Uitvoeringsorganisatie is dat er nog vijf maanden extra nodig zijn om deze 'nieuwe' groep deelnemers te onderzoeken. De verwachting nu is dus dat alle deelnemers eind 2001 zijn onderzocht.

1. Afgehandelde deelnemers MOVb

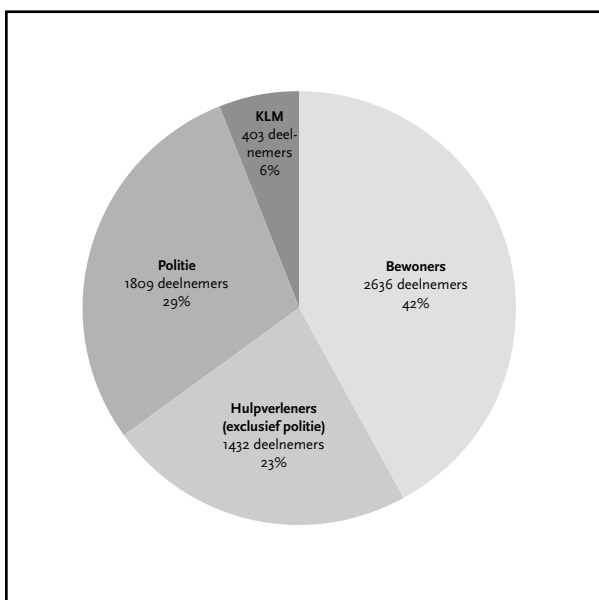
De getallen in het onderste deel van de klommen geven het aantal onderzochte deelnemers aan het individueel medisch onderzoek aan (eventueel in combinatie met het wetenschappelijk onderzoek). Tot en met december 2000 is bij 2.624 deelnemers het onderzoek afgerond.

2. Afgehandelde onderzoeken individueel medisch onderzoek

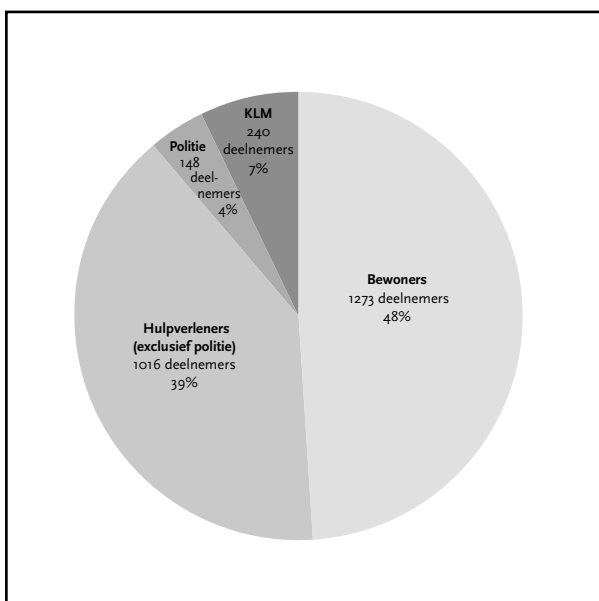
Van de in figuur 1. aangegeven aantallen afgehandelde onderzoeken is 73% daadwerkelijk medisch onderzocht. Een deel van de personen (11%) die zich destijds hadden opgegeven voor het onderzoek, had daar inmiddels geen behoefte meer aan.

16% van de personen die waren ingepland voor het individueel medisch onderzoek en hun afspraak telefonisch bevestigden, is zonder opgave van redenen niet verschenen.

3. Verhouding aangemelde deelnemers individueel medisch onderzoek

Inmiddels hebben zich ruim 6.280 personen aangemeld voor het individueel medisch onderzoek. Dit aantal wijkt af van de 4.900 deelnemers waar oorspronkelijk vanuit werd gegaan. De belangrijkste reden is dat in de eerste maanden van 2000 zich nog grote groepen hulpverleners en politiemensen voor het onderzoek hebben aangemeld.

4. Verhouding onderzochte deelnemers individueel medisch onderzoek

Van de aangemelde 1.809 politiemensen zijn er in 2000 148 onderzocht. Dat komt doordat de politie in de zomer van 2000 druk bezet was met de begeleiding van de EK voetbal. De plaatsen van de politiemensen voor het individueel medisch onderzoek zijn ingenomen door personen uit de groep hulpverleners.

Ik stel geen prijs op toezending van de Nieuwsbrief en wil u vragen mij deze in het vervolg niet meer toe te sturen.

Dossiernummer:

Naam:

Adres:

Postcode: Plaats:

Antwoordstrook

Deze strook opsturen naar:

KLM Arbo Services bv
Antwoordnummer 1719 (SPL/AS)
1110 VG Luchthaven Schiphol.

Een postzegel is niet nodig.

Voorjaar 2002 voorlopige uitslag van wetenschappelijk onderzoek

Als alle deelnemers aan het wetenschappelijk onderzoek zijn onderzocht, gaan de wetenschappers aan de slag. Dat is waarschijnlijk vanaf oktober 2001. Zij hebben dan nog een half jaar nodig om een antwoord te geven op de hoofdvraag: hebben de klachten van bewoners, hulpverleners en KLM-ers te maken met de vliegcrash Bijlmermeer? Twee, drie jaar later verschijnen de resultaten van meer diepgaande onderzoeken waarin detailvragen worden beantwoord.

Verhuisd?

Als u bent verhuisd of gaat verhuizen, geef dan schriftelijk uw adreswijziging voorzien van uw dossiernummer door aan:

KLM Arbo Services bv
Medisch Onderzoek Vliegcrash Bijlmermeer
Antwoordnummer 1719 (spl/as)
1110 VG Luchthaven Schiphol.

Wij kunnen u dan blijven informeren over de voortgang van het onderzoek en over de uitkomsten van het wetenschappelijk onderzoek. Een postzegel is niet nodig.

Informatielijn

Als u vragen heeft over het onderzoek dan kunt u bellen met de *Informatielijn Medisch Onderzoek Vliegcrash Bijlmermeer*.

Telefoon: 020 - 648 78 78
Maandag t/m vrijdag van 9.00 tot 17.00 uur.

Een tolk als hulp

Als u in uw aanmelding voor het onderzoek hebt aangegeven dat uw voorkeurstal een andere is dan het Nederlands, is er een tolk aanwezig bij het individueel medisch onderzoek. Het is niet mogelijk om ter plekke een tolk te regelen. Midden op de foto de Ghanese Kate Mensah, zij is tolk Twi-Nederlands.

Colofon

Nieuwsbulletin MOVb is een uitgave van KLM Arbo Services bv.

Redactie:
Huub Winthagen (Gemeente Amsterdam),
Marion Petit (Ministerie van VWS),
Antine Hartman (KLM nv),
Mariet Buddingh' (Uitvoeringsorganisatie MOVb),
Robert Gombault (KLM Arbo Services bv),
Arjo van Vliet (KLM Arbo Services bv).
Tekst: Wilma Mik, Maarten Lok (p.2)
Organisatie: BpC, bureau voor periodieke communicatie
Vormgeving: Guus Bayards
Fotografie: Bert Janssen (p. 1, 4, 7), Anne Froma (p.2),
Jaap Maars (p.3)
Druk: De Boer Grafische Producties, Nieuwkoop
Oplage: 7.500 stuks

© KLM Arbo Services bv. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van KLM Arbo Services bv.